

ZGRADA MUZIČKE AKADEMIJE U ZAGREBU

Uvod

U središtu se Zagreba, na mjestu često spominjane zgrade *Željpo*ha odnosno *Ferimporta*, upravo gradi prva zgrada Muzičke akademije u njezinoj dugogodišnjoj povijesti. Time se obnavlja vjerojatno najviše osporavana zgrada hrvatskoga graditeljstva druge polovice 20. st.

To se složeno i tehnički zahtjevno gradilište nalazi na, kako mnogi drže, najljepšem i najslikovitijem zagrebačkom trgu, na uglu Trga maršala Tita i Prilaza Gjure Deželića, na mjestu koje je svojim položajem i atraktivnošću bilo pravi izazov za brojne hrvatske arhitekta već gotovo puno stoljeće. Čini se da je taj neobičan i privlačan prostor konačno dobio svoju pravu namjenu i oblik.

Povijesni prikaz nastanka građevine

Izgradnja trga

Sadašnji Trg maršala Tita u prošlosti je nosio razna imena: Sajmišni trg, Sveučilišni trg, Wilsonov trg, Trg kralja Aleksandra I., Trg I i Kazališni trg, a današnje ime nosi najduže – od 1946. godine.

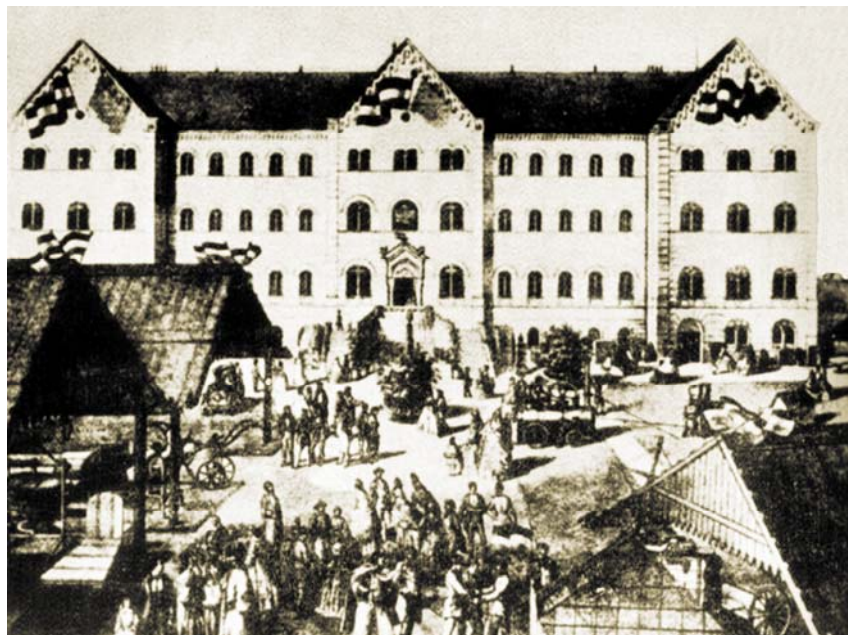
Trg je svoj današnji izgled počeo dobivati od 1855. i 1856. kada je izgrađena nova zgrada za potrebe bolnice Milosrdnih sestara na južnim gradskim livadama i pašnjacima. Zgrada na sjevernoj strani budućega trga, koju je projektirao Ludwig von Zettl, nije ipak nikad bila bolnicom (osim jednokratno – za austrijsko-pruskog rata 1866.) jer nije bila dovoljno velika za narasle gradske potrebe. Stoga je bila gimnazija, sjedište JAZU-a, Zemaljski muzej, tvornica duhana i izložbeni prostor (gos-

MUSIC ACADEMY BUILDING IN ZAGREB

One plot was left undeveloped after construction of the Art and Handicraft School and Museum of Arts and Handicrafts at the Zagreb's Marshal Tito Square, which is thought by many to be the most beautiful square in the capital. This undeveloped plot was initially destined for construction of the Officers Home and so many Zagreb-based architects offered interesting solutions for this edifice. Everybody was concerned and occupied with the problem of how to incorporate the new building into the square already defined with historicist buildings. However, instead of the Officers Home, the aluminium-glass building of the Ferimport Company was built on this spot, despite general disapproval and consternation. This building used to be the most hated building in Zagreb for a very long time. A new building for the Academy of Music, which will finally gain its own home after decades of existence, is now built at this location and at the site of a demolished building right behind this spot. A highly dilapidated building is renovated and partly refurbished in the scope of construction of the new Music Academy Building. During this work, it was established that the building is of high historic and aesthetic significance, and also that it had not been built in accordance with the design. In addition, inadequate materials were used for its construction. In the new solution, many visual details point to its beauty, and a special adequately-coloured enclosing structure will be used to hide the annexed building, which in fact accommodates technically highly complex contents suitable for a university-level musical institution.

podarska izložba 1864.). Od 1882. do danas sjedište je Zagrebačkoga sveučilišta i Pravnog fakulteta.

Ostale su se zgrade na trgu gradile postupno. Tako je na sjeveroistočnoj strani 1874. podignuta zgrada (više

Crtež Sajmišnog trga (sada Trga maršala Tita) za gospodarsko-šumarske izložbe 1891.

puta preuređivana) u kojoj je danas *Školska knjiga*, a 1878. na istočnoj je strani podignuta dvokatna zgrada Hrvatskoga gospodarskog društva (treći je kat nadograđen 1922.) koja je sada dio Pravnog fakulteta. Trg je s juga 1884. omeđen zgradom *Hrvatskog sokola* i pjevačkog društva *Kolo*, a zapadno je krilo pridodano za gradnje *Hrvatskoga narodnog kazališta* i služilo je kao spremište za kulise, a danas za baletne pokuse i za majstorske radionice.

Na zapadnom je dijelu trga, koji je bio s druge strane potoka Tuškanca (pregrađenoga za gradnje HNK-a), prema projektu Hermanna Bolléa 1888. izgrađena reprezentativna historicistička zgrada Obrtne škole i Muzeja za umjetnost i obrt u stilu njemačke neorenesanse. Godinu dana poslije s istočne je strane izgrađen Učiteljski dom. Iste se godine na sjeverozapadnom dijelu trga za *Narodne novine* počela graditi velika ugaona dvokatna zgrada (danas *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*) koja je dovršena 1895.

Te je 1895. godine uz nazočnost cara Franje Josipa I., nakon 16,5 mjeseci izgradnje, svečano otvorena

nova neobarokna zgrada *Hrvatskog narodnog kazališta* koja je potpuno zagospodarila središnjim dijelom trga i postala njegova osnovna oznaka. Projektirali su ju Hermann Helmer i Ferdinand Fellner, projektanti koji su u srednjoj, jugoistočnoj i istočnoj Europi bili uključeni u gradnju čak 48 kazališnih građevina.

Na istočnoj strani trga, na uglu današnje Masarykove ulice, izgrađena je 1899. dvokatna stambena zgrada (treći je kat s mansardom dograđen 1922.) u kojoj se nalazi *Kazališna kavana*. Slijedila je 1903. na jugozapadnoj strani secesijska zgrada, poznata kao zgrada *SKF*, a istočno od zgrade *Kola* podignuta je 1913. stambena zgrada *Frank*, koju je kao renesansnu palaču projektirao arhitekt Viktor Kovačić.

Otada do 1961. i početka gradnje zgrade *Željpo*ha na trgu se nije ništa gradilo, osim što je još prije I. svjetskog rata na istočnom dijelu postavljen spomenik Sv. Jurju, rad Antona Dominika Fernkorna iz 1853. (danas je ispred zgrade *SKF*) te preuređen sjeverni dio trga i postavljeno znamenito djelo Ivana Meštrovića *Zdenac života*.

Prijašnja projektna rješenja

Pokušaji izgradnje zgrade uz Prilaz Gjüre Deželića imaju vrlo burnu povijest, a podatke smo crpili iz dostupne literature i iz razgovora s projektantom Muzičke akademije – Milanom Šosteričem, dipl. ing. arh. Zapravo moglo bi se reći kako su uzroci svih mnogobrojnih problema što su uslijedili mnogima i danas vrlo prepoznatljivi. Kada je svojedobno Herman Bollé gradio palaču Obrtne škole i Muzeja htio je da bude u punoj širini zapadne strane trga, ali ondašnji posjednik zemljišta i gospodarskih zgrada nije prihvatio svotu koju je grad nudio. Čini se da je to početak svojevrsnog prokletstva toga prostora jer da je taj prijedor onda izbjegnut ili riješen, vjerojatno bi bili izostali i svi kasniji problemi. Zemljište je izvlašteno tek 1891. kada je zgrada već bila potpuno završena, a 1910. je odlučeno da se na tom mjestu izgradi oficirski dom s kasinom. Namjera se zbog rata nije ostvarila, ali su ideje o gradnji oficirskog doma obnovljene i potom je izrađeno više projektnih rješenja.

Osnovni je problem bio, a čini se da ni danas nije sasvim riješen, kako u povijesnu jezgru smjestiti novu građevinu – prilagođavajući se prostoru ili biti s njim u kontrastu. Dodatne je probleme stvarala i činjenica što je među projektantima bilo potpuno oprečnih stajališta o vrijednosti historicističkih zgrada 19. st. Stoga su nudena raznovrsna rješenja, jer je to bio izazov gotovo za sve ondašnje najpoznatije arhitekte, koja variraju od sasvim historicističkih do najsvremenijih. Od sačuvanih je najstariji prijedlog u izrazito neohistoricističkom stilu izradio Viktor Kovačić (1911.), a slijede ga, sa sličnim povijesnim reminiscencijama, Hugo Ehrlich i Alfred Albini (1924./1926.), braća Carnelutti (1926.) te Vilko Elbert (1927.). Dva su rješenja zajednički izradili Hugo Ehrlich i Mladen Kauzlarić (1926./1930.), od kojih jedan predviđa kavanu, a drugi je

Zgrada Hrvatskog narodnog kazališta (izgrađena 1895.) potpuno dominira trgom

Projekt zgrade Viktora Kovačića iz 1911.

blizak suvremenoj arhitekturi. Slijedilo je jedno rješenje Jurja Denzlera (1938.) koje pomiruje klasično i suvremeno, a najdalje je pred II. svjetski rat otišao Alfred Albini s prijedlogom vrlo bliskim ondašnjem suvremenom prozračnom poslovnom graditeljstvu.

Nakon II. svjetskog rata rasplinula se ideja o oficirskom domu, ali nije prestalo zanimanje za zgradu na tom osobitom mjestu. Javlja se i poduzeća koja su baš tu htjela graditi poslovne ili stambene građevine. Najradikalnije je i najpoznatije bilo rješenje Drage Iblera (1954.) za ondašnji

Projekt Drage Iblera iz 1954.

Jugopetrol. Radilo se o dvanaestokatnom stambeno-poslovnim neboderu i još jednoj manjoj zgradi između kojih se susjedni Muzej mogao povezati s kućama u Prilazu Gjure Deželića. Odnos između dviju novih građevina bio je tipičan modernistički suodnos okomito i vodoravno položenog kvadra. Neboder je radi isticanja razlike staroga i novoga bio izvan regulatorne linije (gotovo u razini Frankopanske), a predlagana je i nova ulica između Muzeja i nebodera, uspostrena s Prilazom.

Budući da su i onda u svijetu teško prolazili neboderi u povijesnim jezgrama, na zahtjev Urbanističkog zavoda posebno stručno povjerenstvo odredilo je da zgrada mora poštovati regulatornu liniju. Potom je o Iblerevu rješenju raspravljalo novo povjerenstvo sastavljeno od predstavnika Društva arhitekata i Društva urbanista. Njihova je rasprava zapamćena po nekim radikalnim prijedlozima, primjerice Božidar Rašica je Trg maršala Tita smatrao nezavršenim prostorom i predložio je rušenje zgrada Sveučilišta i *Kola* te povezivanje cijeloga trga s Tuškancem. No on i Vladimir Turina, također zagovornik većih zahvata, priklonili su se gledištu da neboder treba sniziti radi usklađivanja s Muzejom. Poslije je prevladalo mišljenje, zastupali su ga Neven Šegvić i Josip Seissel, da nova zgrada treba biti horizontalno položen volumen visine postojećih građevina i ponešto uvučena od regulatorne linije kako bi imala mali trg (plazu). To je stajalište prihvatio i Urbanistički zavod i ono će znatno utjecati na sva rješenja koja su uslijedila, a samim tim i na ono što se upravo izvodi.

Projekt Drage Iblera nije izveden jer su investitoru bila blokirana financijska sredstva. No 1957. pojavljuje se kao novi investitor poduzeće *Grafika* koje angažira novog projektanta – Stanka Fabrisa. Fabris je u skladu s usvojenim zahtjevima projektirao prozračnu poslovno-stambenu zgra-

du s pet katova, terasom i valovitim nadgrađem koje je bilo prilagođeno visini Muzeja. Glavno je pročelje bilo od staklenih ploha s aluminijskim okvirima i parapetima koji su, ovisno o mogućnostima, trebali biti od mramornih ploča, obojenog stakla ili obojenog aluminijska.

Valja ponešto reći i o Stanku Fabrisu (1909.-1997.), arhitektu bogata opusa o kojemu sve donedavno nije bila napisana, dijelom i zbog zgrade *Željpo*ha, ni jedna znanstveno-stručna rasprava, monografija, kritički prikaz ili sinteza njegovih djela. Uostalom već je zamijećeno da u *Hrvatskoj likovnoj enciklopediji* za njegov rad stoji samo jedna skromna rečenica: „U skladu s nazorima funkcionalističke arhitekture i internacionalnoga stila u suvremenom graditeljstvu gradi suvremene zgrade“. A to je pomalo i uvredljivo za projektanta koji iza sebe ima tridesetak stambenih zgrada, desetak javnih zgrada (uglavnom u Splitu i Zagrebu) i isto toliko škola te još tridesetak industrijskih građevina (uglavnom vinarija) i nekoliko nagrada na natjecanjima. Uostalom dobitnik je nagrada za životno djelo *Vladimir Nazor* (1981.) i *Viktor Kovačić* (1995.) te godišnjih nagrada *Viktor Kovačić* (1967.) i *Nagrade grada Zagreba* (1973.).

Stanko Fabris bio je potomak stare splitske pomorske obitelji, a arhitekturu je 1939. diplomirao u Bruxellesu. Nakon diplomiranja kratko je vrijeme prije odlaska u partizane radio u Splitu i Zagrebu. Nakon rata je od 1947. projektant u Zagrebu, najprije u *Projektnom zavodu Hrvatske*, a od 1954. do umirovljenja 1980. vodio je *APB Zagreb*. Od stambenih mu je građevina najpoznatiji stambeni blok na Bačvicama u Splitu i zgrada u Ulici grada Vukovara 52 u Zagrebu, a od javnih, uz *Ferimport*, sudska palača u Splitu.

Stanko Fabris bio je pravi zaljubljenik u suvremenu arhitekturu, posebno je volio staklo i boje, a sasvim

je sigurno da bi se u rješavanju izazovnog prostora u Zagrebu bio priklonio rješenju sa znatno većim kontrastima da nije bio ograničen već usvojenim stajalištima. Ipak je u reviziji za njegovo rješenje, koje dako nije izvedeno, stajalo da zgrada mora biti samo poslovna i da valovito nadgrađe treba zamijeniti nekim drugim rješenjem. Nakon što je *Grafika* odustala od gradnje, kao potencijalni su se investitori spominjali *Kemikalija*, *Astra* i *Naftaplin*.

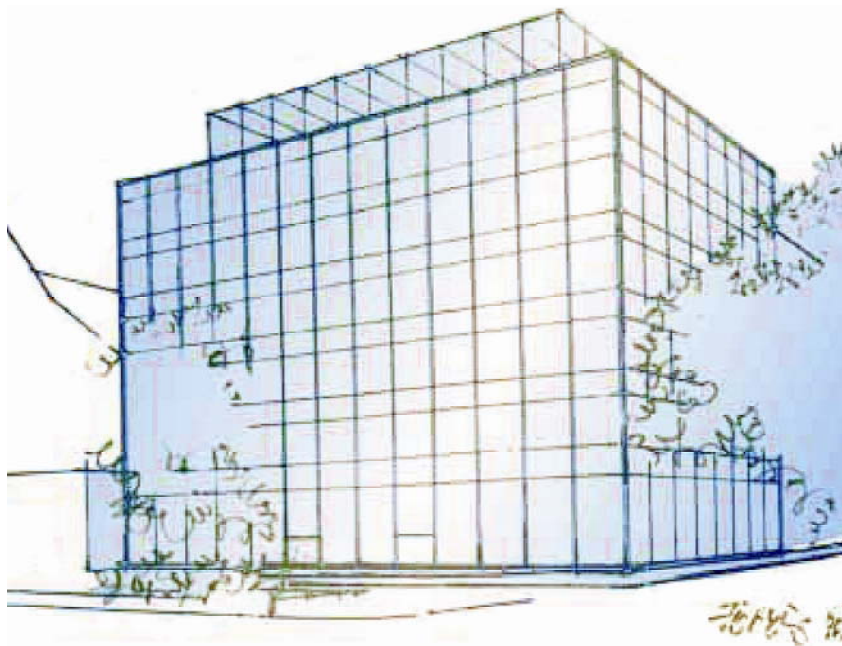
*Gradnja poslovne zgrade Željpo*ha

Konačno je u rujnu 1961. najavljeno da će zgradu na Trgu maršala Tita graditi zagrebačko poduzeće *Željpo*h (kratica od: *Željeznarsko poduzeće Hrvatske*) koji je vrlo brzo dobio

šestim katom koji je zamijenio valovitu *nadgradnju*.

Zgradu je gradila *Industrogradnja* od rujna 1961. do siječnja 1964. kada je dobivena uporabna dozvola. No zgrada nije bila prema projektu jer nije izvedeno – kako je to svojedobno u *Vjesniku* napisala povjesničarka umjetnosti dr. sc. Snježka Knežević – „nadgrađe zbog konzervatora, kubus zbog protivljenja susjeda, a ovojnica zbog nedostajanja tehnološke podloge“.

Prvi je napad tiskan u ondašnjem *Telegramu* već krajem 1961., a potom se u istom časopisu oglasio i prof. Vladimir Turina. Zatim su početkom 1962. pravu lavinu napada pokrenuli povjesničari umjetnosti prof. dr. Milan Prelog i prof. dr.

Projekt zgrade *Željpo*ha Stanka Fabrisa iz 1961.

„suvremenije“ ime *Ferimport*, a da je projektant arhitekt Stanko Fabris sa suradnicima (projektant je konstrukcije Petar Barišić, dipl. ing. građ.). Riječ je zapravo o istom projektu koji je rađen za *Grafiku*, ali mijenjanom u skladu s preporukama. Zgrada je oblikovana kao jedinstven kubus plavičaste staklene ovojnice, s prizemljem i pet katova te s uvučenim

Grgo Gamulin. Sve je to rezultiralo posebnim plenumom arhitekata i urbanista na kojem je projekt jedno-dušno ocijenjen promašenim. Čak je potpisivana i peticija o zaustavljanju radova koja je odbačena jer su se radovi obavljali na temelju legalno izdane građevne dozvole. Glavne su zamjerke protiv Fabrisove zgrade bile da je neprimjerena ambijentu

oblikovanjem i funkcijom, da je previsoka i nametljiva, da rad nije izabran natječajem te da je zaobiđeno mišljenje konzervatora.

Autor se uopće nije oglašio na sve te napade iako je tvrdio da je surađivao s konzervatorima. Tek je mnogo poslije, nedugo prije smrti, u jednom intervjuu izjavio kako su na jednom sastanku akademici Mladen Kauzlaric i Andre Mohorovičić jednostavno izbacili nadgrađe (s argumentacijom da građevina ne smije dominirati nad kazalištem) iako su bili svjesni da time obezvrjeđuju njegov rad. Potom su raznorazne komisije izmijenile i pročelje te dodale i klimatizatore i žaluzine. Tlocrt je kubusa pretvoren u L oblik zbog nekih kuhinja u susjedstvu. Ipak najgore je

ponajmanje njezin autor, a s tim je propala i prigoda da se izvede prva prava staklena ovojnica koja se kao obilježje kasne moderne u svijetu pojavljuje tek desetljeće poslije. U prizemlju je bila uređena kavana *Opera* koja je radila neko vrijeme, da bi potom bila zatvorena. Na loš je izgled zgrade i njezino neprihvatanje u javnosti utjecalo i neodržavanje, tako da se s vremenom pretvorila u pravo ruglo.

Neobično jest da je ta zgrada potaknula osnivanje Zavoda za zaštitu spomenika kulture koji je već 1962. kao urbanističku cjelinu zaštitio cijeli Donji grad jer taj dio grada, osim nekih dijelova, prije nije bio zaštićen. Paradoksalno je da je na temelju te odluke, i činjenice da je dio parkov-

godina sagleda tolika količina žestine i žučljivosti, onda je zaista teško dokučiti njezine razloge, posebno što je svjetska praksa u međuvremenu dokazala da su mnogo bolje interpolacije koje se zasnivaju na kontrastu nego na prilagođavanju. Velika je i gotovo zaglušujuća buka sasvim onemogućila jedan zanimljiv projekt, a dobivena je ponižena i odbačena zgrada. Stoga je pravedna odluka o njezinoj obnovi i isticanju vrijednosti koje nikad nisu mogle doći do izražaja.

S vremenom su se sve jače isticale namjere da se zgrada „redizajnira“ i izmijeni, čak je bio raspisan i nekakav natječaj. Potom je od *Ferimporta*, koji je u međuvremenu upao u teškoće, potekla inicijativa kako bi „crnu urbanističku točku najreprezentativnijeg dijela Zagreba“ trebalo ukloniti. Računica je bila vrlo providna jer se na praznoj čestici mogla izgraditi velika „moderna“ građevina čiji bi se kvadrati mogli dobro unovčiti. No *Ferimport* je vrlo brzo otišao u stečaj, a zgradu je, zajedno sa susjednom u Prilazu Gjura Deželića, koju je ta tvrtka bila otkupila i ispraznila od stanara, kupio Grad Zagreb. Potom je početkom 2003. iznenada objavljeno da će se u *Želj-pohovu* odnosno *Ferimportovu* zgradu smjestiti Muzička akademija. Zatim je raspisan javni, državni, opći i pozivni anonimni natječaj za izradu idejnoga arhitektonsko-urbanističkog rješenja Muzičke akademije na lokaciji Trg maršala Tita 12 i Prilaz Gjura Deželića 3. Raspisivač je bila Muzička akademija, a organizator i provoditelj Društvo arhitekata Zagreba (DAZ).

Rješavanje prostornih problema Muzičke akademije

Investitor je nove zgrade Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu na koju su ostali vlasnici (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Sveučilište u Zagrebu i Grad Zagreb) prenijeli sva prava. To je inače naj-

Izvedena zgrada *Željpo*ha odnosno *Ferimporta*

bilo ono što se dogodilo sa staklenim pročeljem. Najprije su, vjerojatno zbog nedostatka materijala, ubačeni aluminijski parapeti kojih u projektu prije nije bilo, a onda su umjesto plavih izvedeni žuti, tobože da se zgrada uskladi s bojom okolnih zgrada.

Tako je nastala zgrada koja je bila pravi bastard i koju nitko nije želio,

ne cjeline Zelene potkove (Lenucijeve potkove), zgrada *Ferimporta* pod preventivnom zaštitom i da se ne smije srušiti.

Ova je zgrada potaknula mnoge rasprave o zaštiti graditeljske baštine i smještaju suvremeno oblikovanih zgrada u povijesne cjeline. Doduše, kada se s distance od gotovo pedeset

starija i najveća visokoškolska glazbena ustanova u Hrvatskoj s približno 150 profesora i više od 500 studenata koji na godinu izvode više od 300 koncerata, produkcija i javnih priredaba. Diplomanti su Muzičke akademije svijetom pronijeli i potvrdili ugled te visoku razinu glazbenog obrazovanja kao priznati glazbenici, pedagozi ili kulturni djelatnici.

Povijest Muzičke akademije započinje u prvoj polovici 19. st., pa je i znatno starija od trga na koji će se konačno smjestiti. Utemeljio ju je Hrvatski glazbeni zavod (HGZ), glazbena ustanova koja kao društvo ljubitelja glazbe (*Musikverein*), danas udruga građana, neprekidno djeluje od 1827. Osim koncerata HGZ je izgradio zgradu s koncertnom dvoranom, osnovao glazbenu školu i izdavao skladbe hrvatskih autora.

Muzička je škola HGZ-a počela s radom 16. veljače 1829., a profesionalno s proširenom djelatnošću djeluje od druge polovice 19. st. kada je dobila državnu subvenciju. Na prijelazu u 20. st. prerasla je u konzervatorij, a 1922. je preimenovana u Muzičku akademiju. Poslije II. svjetskog rata postala je visokoškolska ustanova, a od 1979. u sastavu je zagrebačkog Sveučilišta.

Danas na Muzičkoj akademiji djeluje 8 odsjeka: za kompoziciju i glazbenu teoriju, za muzikologiju, za dirigiranje, harfu i udaraljke, za pjevanje, za klavir, čembalo i orgulje, za gudačke instrumente i gitaru, za puhačke instrumente i za glazbenu kulturu.

Oduvijek je najveći problem Muzičke akademije u svim fazama njezina djelovanja bio nedostatak prostora. Danas je smještena na četiri lokacije u gradu. To su ponajprije prostorije u Gundulićevoj ulici u vlasništvu Hrvatskoga glazbenog zavoda, gdje je Akademija podstanar od osnutka i gdje se održava teorijska i glazbena nastava za više odsjeka. U dvorišnoj je zgradi negdašnje Birotehničke

škole u Berislavićevoj ulici smješten dekanat i studentska referada te administracija i nastava teorijskih predmeta. Od 2003. Akademija raspolaže i zgradom u Lučićevoj ulici koja je bila namijenjena studiju informatike invalida Domovinskog rata, gdje se također održava glazbena i teorijska nastava, posebno u međunarodnoj suradnji. U dvorišnoj zgradi u Frankopanskoj ulici 22 (negdašnjoj tiskari današnjega Leksikografskog zavoda) nalazi se dvorana za probe orkestra, zbora i velikih komornih sastava, a u tom prostoru se održavaju i koncerti. No bilo je razdoblja kada su se pokusi zbora održavali u zgradi HDLU-a (Meštrovićev paviljon), a teorijska nastava u podrumu Učiteljske akademije.

Za mnoge je odluka da se zgrada *Ferimporta* dodijeli Muzičkoj akademiji bila veliko iznenađenje, za neke i skandalozno rješenje, budući da je riječ o vrlo prometnoj lokaciji koja je razinom vanjske buke neprikladna namjeni koju obavlja ta obrazovna institucija. Posebno i stoga što je najpovoljnijom lokacijom bila ocijenjena ona blizu dvorane *Vatroslav Lisinski*, a navodno je Matica iseljenika bila spremna ustupiti i zemljište. Nekad je za gradnju bila povoljna i Vranicanijeva poljana na Gornjem gradu, ali i useljenje u zgradu Stomatološkog fakulteta. Spominjala se i mogućnost da Muzička akademija bude na Bundeku u sklopu planiranoga kulturnog centra. Uostalom u vrijeme odluke naslućivala se ideja o budućem kampusu na Borongaju, gdje bi se Muzička akademija zbog golemoga prostora vjerojatno bolje snašla.

Mnogi su se dakle čudili neočekivanoj odluci, a neki su je i žestoko osporavali, ali su najzadovoljniji bili djelatnici Akademije, posebno ondašnji dekan prof. Frano Parać koji nije, sudeći prema javnim reakcijama, ni pokušavao sakriti svoje zadovoljstvo. Razlozi su bili sasvim razumljivi. Muzička će akademija biti sasvim bli-

zu glazbenih i scenskih pozornica, a smještaj u gradskom središtu i publicitet koji lokacija dobiva najveće su jamstvo da će zgrada biti brzo završena jer je poznato da se kulturne ustanove u Zagrebu vrlo sporo grade.

I zaista sve je u početku izgledalo gotovo ekspresno. Odluka je objavljena početkom 2003., a već je krajem godine raspisan arhitektonsko-urbanistički natječaj na koji su predana 32 rješenja. Na čelu je Ocjenjivačkog suda bio već spomenuti prof. Frano Parać, a članovi: prof. Ivan Crnković (dopredsjednik), Saša Begović, dipl. ing. arh., mr. sc. Slavko Dakić, Vladimir Kasun, dipl. ing. arh., dr. sc. Snješka Knežević i Damir Novoselec, dipl. ing. arh. U drugom je krugu žiriranja, sasvim razumljivo s obzirom na namjenu, presudan bio i izvještaj konzultanta za akustiku doc. dr. sc. Siniše Fajta. Valja još dodati da je uoči natječaja Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode iznio stajalište da *Ferimportovu* odnosno Fabrisovu zgradu treba očuvati i primjereno obnoviti.

Ocjenjivački je sud posebno prosuđivao prema razumijevanju složenosti forme, funkcije i simbolike prostora, reinterpretaciji djela Stanka Fabrisa i autorskom oblikovanju novih sadržaja unutar zadanih ograničenja.

Prvu je nagradu dobio Milan Šosterić iz Zagreba, s konzultantom prof. Antom Vulinom za funkciju i s još petnaestak suradnika koji su svi navedeni u nagrađenom idejnom arhitektonsko-urbanističkom rješenju. Žiri je bio posebno zadovoljan rehabilitacijom Fabrisova djela i smještajem tehnološko-akustičkih zahtjevnih sadržaja u novom volumenu na oslobođenoj građevnoj čestici u Prilazu Gjüre Deželića, a i ocjena je akustičkih vrijednosti bila vrlo visoka.

Ocjenjivački je sud dodijelio i drugu nagradu (Igor Franić, dipl. ing. arh.) te četiri jednakovrijedna otkupa, a dodijelio je i jednu nagradu izvan

natječaja za rješenje koje je predviđalo rušenje svih zatečenih sadržaja i gradnju potpuno nove zgrade Muzičke akademije.

zapamćena ona koju je izrekao član žirija prof. Crnković da je gotovo nerješiv problem riješen na čudan i artistski način.

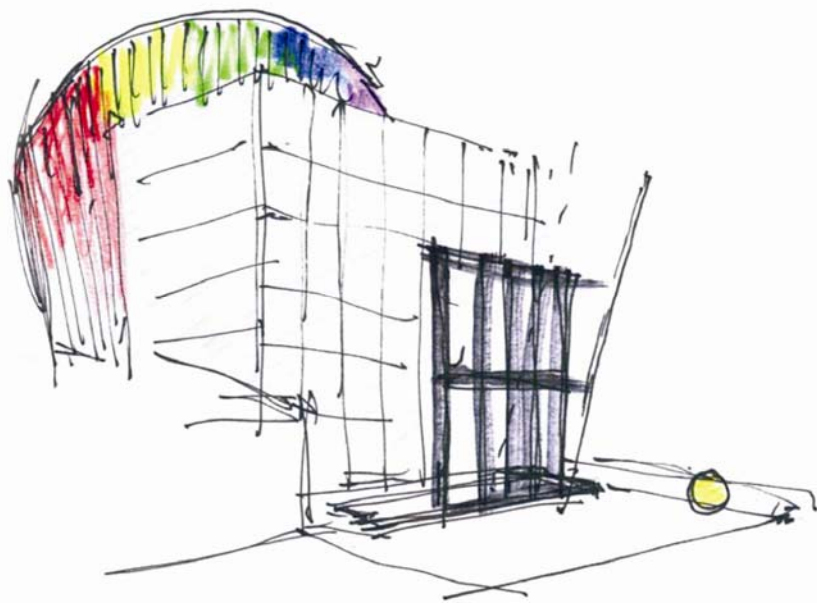
ugovor o gradnji i da radovi počinju u lipnju 2009., da će stajati 100 milijuna (bez PDV-a) te da je Ministarstvo iz zajma za kapitalnu izgradnju Sveučilišta osiguralo 51 milijun kuna. Ujedno je objavljeno da je izvođač radova *Megrad građenje* d.o.o. iz Zagreba i da će radovi trajati dvije godine. Ugovorena je cjelokupna izgradnja, bez scenske tehnike, unutrašnjeg opremanja i glazbenog instrumentarija, a Grad je Muzičkoj akademiji dodijelio zgradu na stogodišnjem uporabu.

Htjeli smo razgovarati s prof. Mladenom Janjaninom, sadašnjim dekanom Muzičke akademije, ali to nismo uspjeli ostvariti zbog njegove prezaposlenosti. Kontaktirali smo jedino s Hrvojem Pollakom, dipl. ing. stroj., voditeljem ureda za održavanje, no on nam kao sasvim novi, radi naime tek mjesec dana, nije znao ništa posebno reći. Iz razgovora što ih je dekan Janjanin vodio s predstavnicima medija uoči početka radova saznali smo da je i on presretan s lokacijom i projektom.

Osnovne karakteristike projekta

Sve smo podatke o novoj građevini dobili iz tehničkih opisa i obrazloženja u idejnom i glavnom projektu, ali i od glavnog projektanta Milana Šosterića, dipl. ing. arh., direktora i vlasnika tvrtke *Mistrija* d.o.o. iz Zagreba.

Riječ je također o vrlo zanimljivom arhitektu, poput njegova prethodnika Frabrisa čiji se rad sada rehabilitira, iznimno cijenjenom u stručnim krugovima, uostalom bio je među pet arhitekata koji su pozvani na natječaj (ostali su: prof. Nenad Fabijanić, prof. dr. sc. Hildegard Auf Franić, prof. Branko Kincl i Branko Siladin), ali nešto manje znanog u široj javnosti. Čak bi se moglo reći da su neka njegova djela i poznatija od njega, poput, primjerice, stambeno-poslovne zgrade u Petrinjskoj ulici 9

Crtež prvonagrađenog idejnog rješenja Milana Šosterića iz 2003.

Dakako da je prvonagrađeno rješenje doživjelo brojna osporavanja, ali to je toliko uobičajena pojava da se na nju malo obaziralo. Navodno su vrlo nezadovoljni izabranim rješenjem bili djelatnici susjedne Škole za primijenjenu umjetnost i dizajn. No bilo je i pohvala, a najviše je

Nakon natječaja 2005. potpisan je sporazum između Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Sveučilišta i Grada o gradnji, s tim što su se Ministarstvo i Grad obvezali da će zajednički snositi troškove. Potom je uslijedilo dugotrajno zatišje, a onda je objavljeno da je potpisan

Drugonagrađeno rješenje Igora Franića

koju hvale ili osporavaju, ali nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Zovu je „kuća s jedrom“, „vaza za katedralu“ i sl.

Zgrada Milana Šosteriča u Petrinjskoj 9 u Zagrebu

I on je dobitnik brojnih nagrada: Grada Zagreba za Pekaru u Makarskoj (1972.), nagrada *Zagrebačkog salona* i lista *Borbe* (1982.) za zgradu *Elektre* u Kršnjavoga 3 u Zagrebu (to je danas spomenik kulture I. kategorije) i Nagrade *Viktor Kovačić* (1988.) za rekonstrukciju zgrade *Gradskog telefona* (danas HT-a) u Palmotićevoj 82/1. Ima još mnogo izvedenih projekata, a posebno ističe trafostanicu *Savica* u Zagrebu (2003.) i nadogradnju Zavoda za javno zdravstvo u Zagrebu, Mirogojska 16 (2007.).

Milan Šosterič je rođen je 1942. u Vršcu. Studij arhitekture započeo je 1961. u Skoplju koji je napustio 1963. nakon katastrofalnog potresa. Nastavio je studirati na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1967. diplomirao u klasi prof. Vladimira Turine. Najprije je radio u projekt-nom birou *Tehnike*, a potom u projekt-nim biroima *Oblik, Zagreb projekt* i *Interinženjering*. Vlastiti je biro *Mistrija* osnovao 1992.

Iz onoga što smo zapisali u zanimljivom i iskričavom razgovoru moglo

bi u cijelosti ispuniti više ovakvih reportaža, uostalom i mnogo od onoga što dosad ovdje napisano saznali smo od ing. Šosteriča, naizgled suzdržanog sugovornika, ali potpuno uvjerenog u ono što govori i radi.

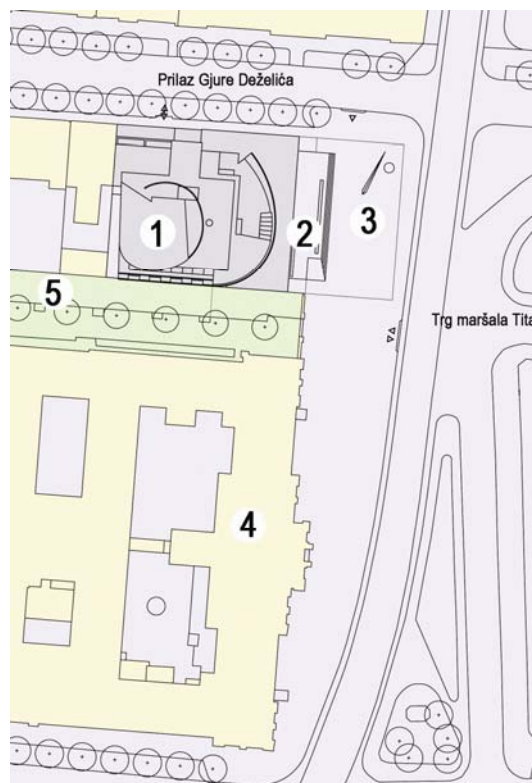
Ing. Milan Šosterič poznao je Stanka Fabrisa, kratko su vrijeme skupa radili u *Interinženjeringu*, a cijeni i voli njegove djelo. Stoga mu je, kako se čini, bilo i mnogo lakše raditi na ovom projektu. U njegovu je projektu od Fabrisove kuće sačuvan volumen, visine, dimenzije graditeljskih elemenata, unutrašnji i vanjski raster konstrukcije i materijala, uglovni detalji pri tlu i vijencu te završna horizontala na vijencu. Razlike su u tome što nema punih parapeta, što je ostakljeno pročelje ponešto uvučeno (zbog protupožarnih propisa), što se prozori otvaraju oko okomite osi (a ne vodoravne), što je staklo blago refleksno uz najveću moguću zaštitu od insolacije te što je prema zapadu u kontaktu s novom zgradom formiran dio uličnog pročelja ostakljenoga i oblikovanog kao i drugdje. Ujedno je povećana prilazna terasa i oblikovana kao kompaktna cjelina, a pridodano je i nadgrađe kao dio novoga dijela Akademije.

Svaka od uvedenih razlika ima svoje duboko opravdanje, primjerice puni su parapeti negirali priželjkivanu vertikalnost pročelja, baš kao i otvaranje prozora. Kvalitetno je staklo riješilo zaštitu od sunca i uklonilo potrebu žaluzina (koje su ionako naknadno pridodane), nadgrađe je postojalo i u Fabrisovu projektu, ali je gotovo nasilno uklonjeno.

Najveću je pozornost autor novoga projekta posvetio likovnoj obradi stare

zgrade i nastojanju da je što više istakne. Tako su svi horizontalni i vertikalni stupovi izrazito bijeli i u kontrastu s novom crnom konstrukcijom koja se na nešto povišenoj površini u rasteru unutrašnjega kontinuiranog okvira nalazi na sredini zgrade i ima ulogu svojevrsnog rizalita, kao kod susjednog Muzeja. Autor nam je pričao kako se iznenadio kad je otkrio da ta struktura izrazito podsjeća na jednu grafiku slikara Ivana Picelja, pripadnika *Novih tendencija*, koji je već stvarao u doba kada je kuća građena. Ali nije to, dakako, jedini likovni naglasak ove zgrade. Tu je i poznato *Prizemljeno sunce* Ivana Kožarića (također iz istoga likovnog kruga) koje je nekad stajalo na prostoru trga, ali i jedna posebna piramidalna nakošena čelična igla.

Poseban je slučaj nadgrađe od aluminijskih lamela koje s istočne i juž-

Urbanističko rješenje zapadnog dijela Trga maršala Tita (1. Muzička akademija, 2. prilazna terasa, 3. posebno opločenje sa skulpturama, 4. Muzej za umjetnost i obrt, 5. dvorište Muzeja i škole)

Buduće zapadno pročelje Trga maršala Tita

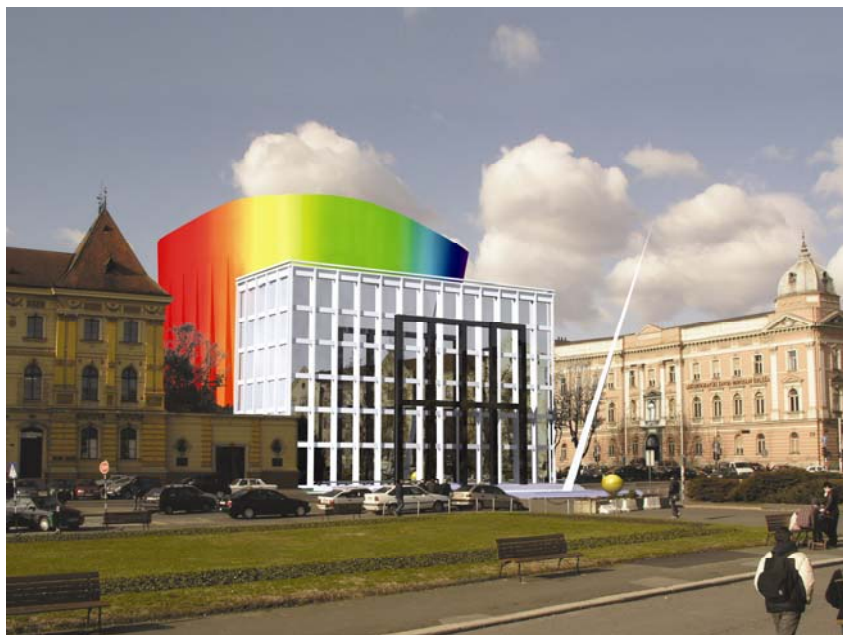
ne strane služi kao poseban omotač nepravilnih oblika novoizgrađene kuće u kojoj su smješteni gotovo svi glazbeni sadržaji Muzičke akademije. Taj je omotač zakrivljen i kromatski obojen svim duginim bojama, tako da će se vrlo isticati na prostoru trga. Inače je projektom predviđeno da se s pomoću LED (*light emitting diode*) svjetla na omotaču emitiraju i reklamne poruke Akademije, poput reklama za koncerte i sl.

cijom rashladnog tornja za vodu termoelektrane u Tuzli.

Glavno pročelje zgrade, uključivo i strukturu „rizalita“, zajedno s *Prizemljenim suncem* i kosom iglom piramidalnog presjeka čine nedjeljivu prostornu i likovnu cjelinu. Zbog toga se uklanja raslinje i cijeli prostor izjednačuje te povezuje s ostalim dijelovima trga (zato je i uklonjen kip Gjure Deželića i predlaže se da

Još je veći problem bila akustika, a pri rješavanju tih problema surađivao je s prof. dr. sc. Hrvojem Domitrovićem i s nedavno preminulim (u lipnju 2009.) Ivanom Stamaćem, dipl. ing. el., velikim stručnjakom za prostornu akustiku, široj javnosti poznat po zadarskim Morskim orguljama, kao izumitelj sustava svirala na "morski" pogon. Osobno je projektirao akustiku za pedesetak radio postaja, kazališta i kongresnih dvorana, a bio je i skladatelj brojnih zabavnih melodija (primjerice, *Vužgi, vužgi, vužgi ga Blaž*).

Naime u paralelepipedima se pojavljuju rezonantne frekvencije i tzv. stojni valovi, pa bi svaki prostor koji služi za glazbenu izobrazbu trebalo projektirati prema dijagramima takvih frekvencija. To bi u složenoj višekatnoj građevini izazvalo pravi kaos u komunikacijama i konstrukciji zbog različitih visina za gotovo svaku prostoriju. Stoga su bočni nosivi i pregradni zidovi gotovo u svim prostorijama skošeni, izuzev koncertne dvorane gdje tu ulogu preuzima pod. Tako je gotovo posvuda uobičajena visina od 3 m, ali su ipak neki prostori morali biti viši, poput multimedijanskog studija (6,6 m), vježbaonice za ansamble (4,6 m), harfu (4 m), dirigiranje (4,6 m), tonske režije (4,5 m) i dvorane za koncerte (7,7 m). Kako su ti prostori na različitim odsjecima i raspoređeni po katovima, ipak uzrokuju denivelacije. Ujedno su akustički osjetljivi prostori zamišljeni kao „kutija u kutiji“, s „plivajućim“ podovima izolacijama ili međuprostorima u odnosu prema susjednim prostorijama i vanjskom prostoru.

Pogled s kazališta na buduću Muzičku akademiju

Arhitekt nam je Šosterič otkrio da je ideju ovojnici koja će poništiti povišeni volumen dijelova zgrade u pozadini potječe od njemu drage studije *Hiperboloid* u Vlačkog ulici pokraj zgrade *Fine* u Zagrebu, što ju je izradio 1994. a objavljena je u časopisu *Architectural Design* početkom 1996. Studija je inače nadahnuta konstruk-

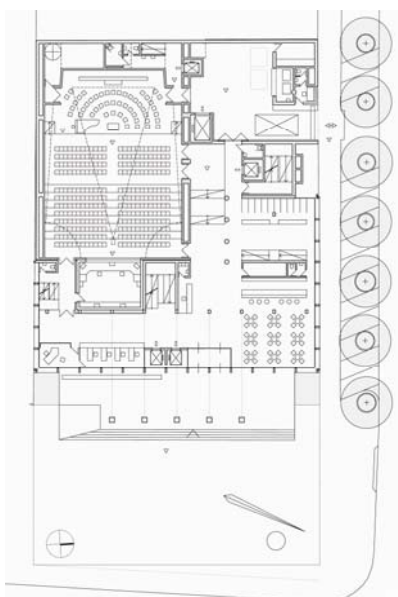
se smjesti zapadnije ispred crkve Sv. Blaža).

Velik je problem bila zaštita od buke i one vanjske i unutrašnje za okolinu, ali i buke između prostorija. To je u Fabrisovoj kući riješeno posebnim *knauf* pregradama, a drugdje dvostrukim zidovima prema posebnom projektu mr. sc. Ranka Keindla.

Pogled iz Frankopanske na buduću Muzičku akademiju

To je uzrokovalo znatno veće bruto-površine u planiranju neto-prostora.

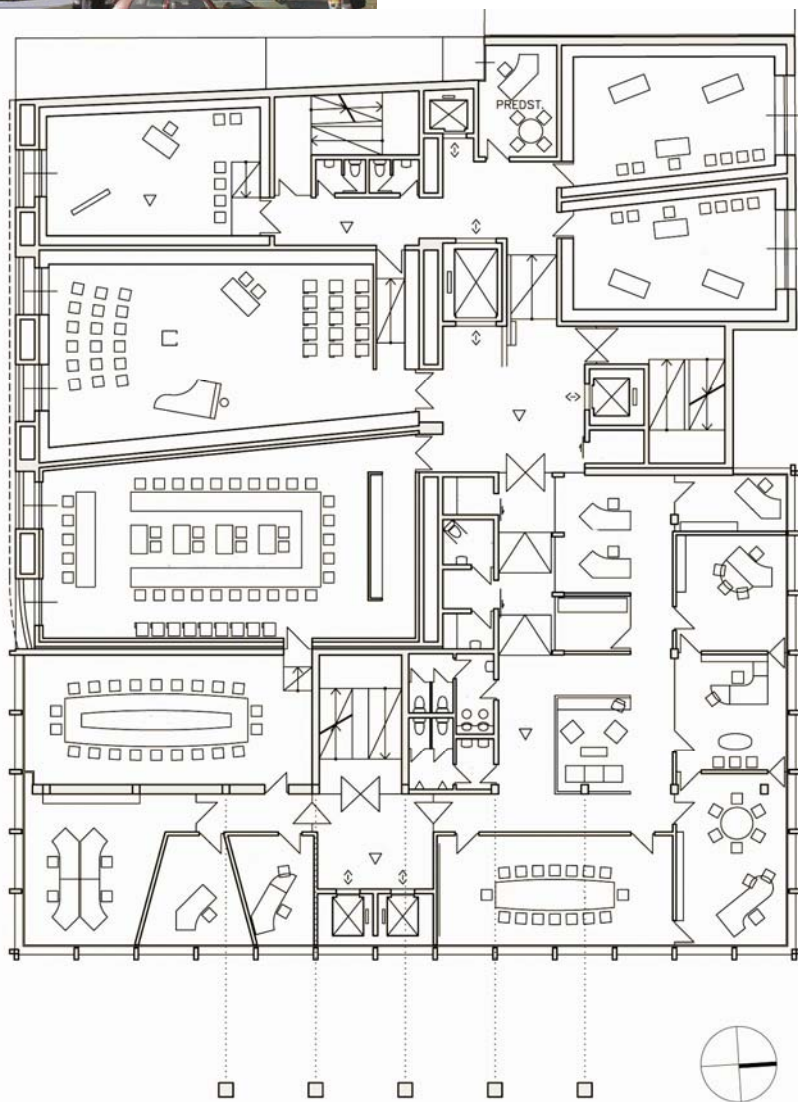

Tlocrt prizemlja Muzičke akademije

Problemi s akustikom bili su presudni u odluci da se standardni zahtjevi uporabe prostora, kao što su uprava, knjižnica ili teorijska nastava, smjeste u postojeću zgradu Stanka Fabrisa, a svi ostali sadržaji s posebnim tlocrtima ili visinama, ali i s većim opterećenjem (poput skladišta knjiga) u

novu zgradu koja će se izgraditi na mjestu srušene u Gjure Deželića 3. To je učinjeno zato da se konstruktivni sustav pročelja i komunikacije prilagodi potrebama. Novi je prostor stoga dilatiran od postojećeg i na većini katova postoji razlika između istih katova, a razlike se svladavaju u središtu tlocrta, u zoni glavnih sanitarija odnosno zahodima za invalide, prostora za čistačice i čajnim kuhinjama. Ipak sve to nije uzrokovalo smanjivanje funkcionalnosti ni jednog odsjeka, učionice ili dvorane.

Zgrada je kao cjelina planirana za približno 450 studenata, a očekuje se da će ih istodobno biti polovica,

Tlocrt trećeg kata Muzičke akademije

dakle 225. Predviđeni su prostori za upravo i nastavu te zajednički sadržaji s dvoranom (s 292 mjesta), ispitnom dvoranom (koja služi i kao manja koncertna), velikom vijećnicom, individualnim vježbaonicama, apartmanima za gostujuće profesore i ugostiteljskim sadržajima. Tu su još tehnički prostori, sanitarni čvorovi, natkriveno gospodarsko dvorište i garaža u tri etaže (u idejnom su projektu bile predviđene dvije) s 44 parkirališna mjesta do kojih se dolazi dizalom za automobile.

Obnovljena Fabrisova zgrada ima podrum, prizemlje i pet katova, a nova tri podzemne garaže, prizemlje i 7 katova s potkrovljem, dok je na

invalidskim kolicima ionako ne mogu svirati.

Dakako da smo projektanta Milana Šosterića pitali i o nekim značajkama konstrukcije cijele zgrade. Doznali smo da je projekt konstrukcije izradio Branislav Škoro, dipl. ing. građ., iz tvrtke *Škoro* d.o.o. iz Zagreba, zaštitu građevne jame Simo Svirčev, dipl. ing. građ., iz tvrtke *Prizma* d.o.o. iz Zagreba. Osnovni konstrukcijski sustav nove zgrade sačinjavaju armiranobetonski zidovi i visokostijeni nosači. Ta prostorna konstrukcija preko zidova i armiranobetonske ploče (debljine 100 - 120 cm) prenosi ukupno vertikalno i horizontalno opterećenje na temeljno tlo.

vedena je prije seizmičkih propisa pa nije proveden poseban seizmički postupak. Pri rekonstrukciji propisi to dozvoljavaju kad nema bitnih promjena masa i konstruktivnih zahvata, ali se ipak zgrada dodatno seizmički ojačava uklapanjem armiranobetonskih zidova.

Posjet gradilištu

Nedavno smo nakratko posjetili gradilište i razgovarali s Borisom Borovinom, dipl. ing. građ., glavnim inženjerom gradilišta iz tvrtke *Megrad građenje*, a s njim je bio u društvu Nenad Hajdin, dipl. ing. građ., pomoćnik glavnoga nadzornog in-

Pogled ispred kazališta na gradilište

ravnom krovu dio tehničke opreme. Sve u svemu bivša zgrada *Ferimporta* čini tek trećinu prostora Muzičke akademije. Ukupna je dužina zgrade 38,8 m, a širina 33 m. Bruto razvijena površina jest 11.819,45 m², a neto površina zatvorenih prostora 8837,1 m².

Glavni je ulaz u zgradu s Trga maršala Tita preko povišene platforme, a kolni krov zgradu s Prilaza Gjure Deželića. U zgradi postoje tri osnovne vertikalne komunikacije sa stubištima i dizalima, a sve su prostorije dostupne invalidima, osim vježbaonice za harfu na 4. katu koju osobe u

Konstrukcijski je sustav postojeće građevine armiranobetonska okvirna konstrukcija u kombinaciji s armiranim i nearmiranim zidovima, a stropne su konstrukcije sitnobrebraste, dok je stropna konstrukcija nadogradnje na jednom dijelu armiranobetonska ploča, a na drugom tzv. bijeli strop, a tako se izvode i sve nove stropne konstrukcije tamo gdje je to bilo potrebno. Rekonstrukcijom se neće bitno mijenjati postojeća opterećenja, jedina je razlika u laganim pregradnim zidovima (između prostora za vježbanje) na pojedinim katovima (povećanje do 10 posto). Iz-

ženjera Josipa Cebocija, dipl. ing. građ., iz tvrtke *Interkonzalting* d.o.o. iz Zagreba koji je bio spriječen.

Na gradilištu su još bili djelatnici tvrtke *AT građenje* d.o.o. iz Sesveta koji su rušili zgradu u Prilazu G. Deželića 3. To je bila zidana zgrada s drvenim stropovima, sa suterenom, prizemljem tri kata i potkrovljem, a imala je betonske temelje i zidove od opeke. Radovi na su na gradilištu započeli 30. lipnja, a na *Ferimportovoj* zgradi, na demontaži nepotrebnih pregrada, krajem kolovoza 2009. Problem je naime bio s trafostanicom u prizemlju za čije je premješ-

tanje trebalo čekati dva mjeseca. Sada je instalirana privremena trafostanica, a nova će biti ugrađena u podrum novoizgrađene zgrade. Na gradilištu je samo desetak radnika *Megrada*, ali će ih biti znatno više kada se počne s pravim građenjem.

Rušenje zgrade u Prilazu Gjure Deželića

Poslove osiguranja građevne jame obavlja *Geo-jet* d.o.o. iz Sv. Križa Začretja. Zaštita se obavlja s tri reda sidara sa stupnjacima i mlaznim betonom prema sjeveru, zapadu i jugu, samo se prema istoku, prema Fabri-sovoj zgradi, izvodi dijafagma. Obavljaju se pripreme i za početak iskopa.

Tijekom obilaska gradilišta zanimalo nas je li bilo problema tijekom rušenja sa stanarima okolnih zgrada. Doznali smo da se to zaista događalo, a najviše je prigovora dolazilo od djelatnika Škole za primijenjenu umjetnost i dizajn, ali i od strane Kanadske ambasade preko

puta u Prilazu Gjure Deželića. Stoga su bili prisiljeni pri strojnom rušenju zalijevati vodom da bi se prašina smanjila. Sada se sve smirilo jer je rušenje završeno, a rušenje u Fabri-sovoj zgradi ne stvara nikakvih problema. Pitali smo što je to bilo sa

đeni zamjenski stanovi dok traje gradnja, ali se čini da to nitko nije prihvatio, a na kraju im je obećano uređenje pročelja.

Zaključak

Zgrada nove Muzičke akademije u Zagrebu jedno je od najkompleksnijih i najsloženijih gradilišta koje smo ikad posjetili iako pravi radovi još zapravo nisu ni započeli. Naime, u ionako tehnički zahtjevnom gradilištu jedne muzičke obrazovne institucije, gdje se očekuju najviši akustični zahtjevi i gotovo potpuna zaštita od buke u prometnom gradskom središtu, potrebno je očuvati i jednu iznimno dvojbenu zgradu koja zapravo nikada nije ni izvedena prema predviđenim projektima. Usto treba izgraditi i opremiti atraktivni prostor ispred zgrade, kako bi se postojeći trg odgovarajuće uklopio u svakodnevne pješačke komunikacije, ali i izgraditi uglovnicu Prilaza Gjure Deželića koja nikada nije postojala.

Gradnja je odgovarajuće i specijalizirane Muzičke akademije iznimno složen posao kojega se nije dosad prihvatila ni jedna zemlja u našem okruženju, a graditi u središtu grada s rekonstrukcijom i obnovom jedne derutne zgrade čini se „nemogućom misijom“. Projektanti se zasad junački nose s takvim izazovima, a očekuje se da će isto tako uspješni biti i graditelji. Nadajmo se da ovu složenu građevinu neće zadesiti „prokletstva“ koja su pratila gradilišta ostalih zagrebačkih kulturnih sadržaja i da će unatoč recesiji Muzička akademija biti izgrađena u predviđenom roku, a da će njezin izgled biti vrlo neobičan i izazovan te Trg maršala Tita konačno cjelovit i zaokružen.

Branko Nadilo

fotografije i crteži:

arhiv projektanta i izvođača i

B. Nadilo

Uprava gradilišta ispred zgrade *Ferimporta*